

Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Güz 2025 / 2: 157-161.

**Kırım Tatar Türklerinin Yolbaşçısı:
Mustafa Abdülcemil Kırımoglu
Zorbay Taner (Ed.). Vatana Adanmış Ömür: Mustafa
Kırımoglu. Ankara: YTB Yayınları: 64 Anma Armağan Eserler
Dizisi ISBN: 978-975-17-6140-8, 2025.**

Selin BAYRAK*

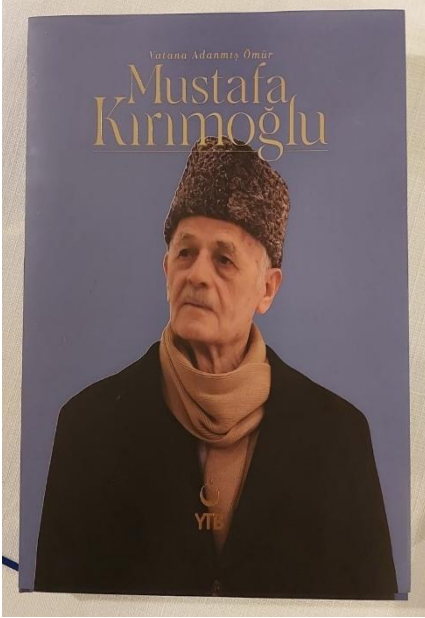
13 Kasım 1943 yılında Kırım’ın Ay-Serez köyünde dünyaya gelmiş ve daha altı aylıkken sürgüne tabii tutularak Özbekistan’ın Andican bölgesine gönderilmiş bir liderdir Kırımoglu (Demir, Gül, 2019: 130). Ömrünü Kırım davasına adanmış olan Kırımoglu bu uğurda sürgünlere, çalışma kamplarına gönderilmiştir; demir parmaklıklar arkasında yıllarını geçirmiştir ancak yine de haklı davasını hiçbir koşulda bırakmayarak dünya kamuoyuna duyurmak için elinden geleni yapmıştır ve yapmaya da devam etmektedir.

Sürgünü daha bebekken yaşamış olan Kırımoglu, millî hareketle tanışmasının Vasfiye ablası sayesinde olduğunu ifade etmiş; ablasının ona getirdiği dilekçeyle Kırım’ın içinde bulunduğu kötü durumu öğrenerek etkilenmiş ve bunun üzerine sorular sormaya başlamıştır (Ükten, 2023: 13).

Kırımoglu, bu uğurda sürgünler, çalışma kampları ve hapis cezalarıyla da mücadele etmiştir. 1961 yılında Kırım davasını halka anlatmak üzere kurdukları Kırım Tatar Millî Gençlik Teşkilatı, gizli antisovyet teşkilatı kurma ve Sovyetler lehine propaganda yapma suçlaması ile kapatılmıştır. Teşkilat kapatıldıktan sonra Kırımoglu, hayatı boyunca KGB tarafından fişlenerek takip edilmiştir. Bunun üzerine üniversitede öğrenim gördüğü esnada hem milliyetçi ve antisovyet olduğu için cezalandırılmasını hem de askere çağrılmasını anlamsız bularak askere gitmeyi reddetmiş, bunun sonucu olarak da bir buçuk yıl hapis cezası almıştır (Demir, Gül,

* Öğr. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Eskişehir (Türkiye). E-posta: sebayrak@ogu.edu.tr / ORCID ID: 0000-0001-8747-4695.

2019: 67-69). 1967’de serbest bırakılmasıyla beraber, Kırım Tatar Milli Hareketi’ne de katkıları olan insan hakları savunucusu Petro Grigorenko’nun tutuklanmasına tepki göstererek protesto gösterisi düzenlemiş ve bunun sonucunda 3 yıl hapis cezası alarak tekrar demir parmaklıklar arasına gönderilmiştir. Ardından Kırımöğlu kendisine verilen bu kararı protesto için yaklaşık 30 günlük bir açlık grevi yapmıştır (Demir, Gül, 2019: 74-76). 1974 yılında KGB’nin malumatıyla Amerika başkanı Richard Nixon’un Moskova ziyareti esnasında başkana gizli bir mektup vereceğı bahane edilmiş ancak resmi olarak askere gitmeyi reddetmesi sebep gösterilerek Omsk bölgesinde çok zor şartları bulunan çalışma kampına gönderilmiştir (Demir, Gül, 2019: 83). Sovyet baskısı üzerinden hiç eksik olmayan Kırımöğlu’na, kamp cezasının bitmesine 3 gün kala, yine antisovyet olma suçlamasıyla dava açılmış ve Kırımöğlu tekrar 303 gün sürecek olan açlık grevini başlattığını ilan etmiştir. Ve bu açlık grevi sonucunda Kırım Tatarlarının davalarını dünyaya duyurmak amacına da ulaşmıştır (Demir, Gül, 2019: 84- 89). Fakat açlık grevini sonlandırmasıyla beraber, herhangi bir tedavi süreci olmadan Sibirya’daki Primorsky Çalışma Kampı’na gönderilmiştir.

Rusların hakkında açtığı davalar bitmek tükenmek bilmeyen Kırımöğlu bu kez de Primorsky’deki cezasının bitmesine yakın tekrar yeni bir davayla karşı karşıya kalmış ve 15 günlük kısa bir açlık grevi sonunda 1977 yılında şartlı olarak serbest bırakılmıştır. Serbestliğı KGB denetimi altında süren Kırımöğlu, denetime karşı çıktığı için 1979 yılında 16 aylık bir hapis cezası daha almıştır (Demir, Gül, 2019: 89-91). Derken 1983 yılında yine antisovyet olmak, Sovyetlerin iç ve dış politikasına iftira etmek, Afganistan’ın işgalini protesto etmek gibi suçlamalara ilave olarak - babasının cenazesini Kırım’a defnetmeye çalıştığı sırada- polisle çıkan çatışmalara öncülük etmesi suçlaması da eklenerek tekrar tutuklanmış ve Uptar Çalışma Kampı’na gönderilmiştir. Cezanın bitmesine yakın yeniden dava açılması

geleneksel hâline gelen Kırımöğlu bu kez de 3 yıllık bir ceza daha almıştır (Demir, Gül, 2019: 94).

Gorbaçov’la beraber başlayan yumuşama döneminde Kırım Tatarlarının haklarına ulaşabilmesi için daha uygun ortamlar sağlanmıştır ve Kırım Tatarları, Gorbaçov’a bir dilekçe yazarak şartlarını iletmeye karar vermişlerdir. Ancak Kırım Tatarları, Gorbaçov’a bir türlü ulaşamayınca 1987 yılında Kızıl Meydan’da yaklaşık 2000 Kırım Tatar ellerinde “Ya vatan ya ölüm” yazılı pankartlarla bir gösteri düzenlemişlerdir. Gösteri sonucu, alınan kararlar yeterli olmayınca, devletten izin almayı beklemeden 1987-1988 yıllarında yaklaşık 40.000 Kırım Tatarı, Kırım’a geri dönmüştür (Demir, Gül, 2019: 97). Ancak bu dönüş kolay olmamıştır; Özbekistan’da evlerini çok ucuza satan Kırım Tatarları, Kırım’da yüksek ev fiyatlarıyla karşılaşmış ve maddi sıkıntılar çekmişlerdir. Bununla beraber Kırım’da kendilerine ait ev ve

arsaların Ruslar tarafından işgali de vatana dönüşte karşılaşılan sorunlardan bir diğeri olmuştur (Ükten, 2023: 17).

1989 yılında Kırım Türklerinin vatanlarına kavuşması amacıyla Kırım Tatar Millî Hareketi Teşkilatı kurulmuş ve başkanlığına da Mustafa Abdülcemil Kırımoglu getirilmiştir. Teşkilat, yoğun çalışmalar sonucunda 26 Haziran 1991’de kurultayı toplayarak Kırım Tatar Millî Meclisi’ni kurmuştur. 2013 yılına kadar başkanlığı devam ettiren Kırımoglu, yerini Refat Çubarov’a bırakmıştır (Demir, Gül, 2019: 104-107).

Sovyetler dağıldıktan sonra Boris Yeltsin’in yardımcısı, Rusya Federasyonu’nun Kırım Tatar Kurultay’ını tanımak istediklerini söyleyerek Kırımoglu ile Çubarov’u Moskova’ya davet etmişlerdir. Görüşmeler esnasında 1954 yılında Rusya’dan kanunsuz bir şekilde koparılıp Ukrayna’ya bağlanılan Kırım’ın durumunu destekleyip desteklemediklerini soran Rus tarafına Kırımoglu’nun “Kırım yarımadasının statüsü hakkında bize hiçbir zaman bir şey sorulmadı. Ama neden siz 1954 yılının kararından başlamak istiyorsunuz, 1783 yılında II. Katherina’nın kanunsuz Kırım’ı işgalinden başlayalım, ondan sonra yavaş yavaş 1953 yılına da geliriz.” şeklinde bir cevap vermesiyle anlaşma sağlanamadan taraflar ayrılmıştır (Ükten, 2023: 19).

Ukrayna Millî Hareketi’nin başkanı ile dost olan Kırımoglu, onun “Kırım Tatarlarının parlamentoda mutlaka temsilcisi olmalı” görüşüyle ve partisine davetiyle beraber 1998’den bu yana Ukrayna milletvekili olarak Kırım Tatarlarının parlamentodaki temsilciliğini üstlenmiştir (Ükten, 2023: 21).

Rusya, Kiev’de haksız devrim olduğunu, aşırı milliyetçilerin iktidara geldiğini ve etnik Ruslara tehlike yaratıldığını öne sürerek Kırım’ın işgaline yeni bir sebep arama aşamasına girmiştir (Ükten, 2023: 22). Derken 16 Mart 2014 tarihinde Kırım, Rusya’ya mı katılacak yoksa Ukrayna’ya bağlılığı devam mı edecek soruları arasında gerçekleştirilen bir referandumla, Rus askerleri Kırım’a girmeye başlamıştır (Demir, Gül, 2019: 113). 21 Mart 2014’te Putin, referandumdan çıkan sonuç sonrası Kırım’ı Rusya’ya bağlayan kararnameyi imzalamıştır ve imzayı attığı salonun adının II. Yekaterina olması da işgalin tarihine atıfta bulunduğunu göstermektedir (Karatay, 2019: 210). Referandum kararlarını kabul etmeyeceğini Putin’e de belirten Kırımoglu’na, bu görüşme sonrasında Rusya’ya 5 yıl giriş yasağı verilmiştir (Demir, Gül, 2019: 113).

Zorlu ve çetin mücadeleler içerisinde bir hayat süren Kırımoglu’na barış ve insanlığa katkılarına ilaveten Kırım halkı ile Türk dünyası için yaptıklarından dolayı sayısız ödül, nişan ve fahri doktora ünvanları verilmiştir (Zorbay ed., 2025: 8).

Sürgünde başlayan hayatına çeşitli zorluklar ve imkansızlıklar içerisinde Kırım Tatar Türklerinin davasını duyurma misyonunu yükleyen Kırımoglu’nun hayatı her yaştan ve kesimden insan için bir rol model konumundadır. Bu doğrultuda Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Mustafa Abdülcemil Kırımoglu’nun 80. Yaşına özel bir kitap hazırlamıştır. “*Vatana Adanmış Ömür: Mustafa Kırımoglu*” adlı kitap, efsanevi lider Kırımoglu’nun Kırım davası için yaptığı mücadeleleri konu almaktadır.

Vatana Adanmış Ömür: Mustafa Kırımoglu kitabı, Giriş bölümünü takiben beş bölümden oluşmaktadır. *Kırım, Kırım Tatarları ve Kırım Meselesi* adlı I. Bölüm’de “Kırım ve Kırım meselesine dair coğrafi ve tarihsel arka plan ile alandaki temel

terimler ve kavramlar işlenmiştir.” (Zorbay ed., 2025: 8). Bu bölümde *Kırım Tatar Halkının Tarihçesi* adlı yazısıyla Ufuk Aykol, *Kırım ve Kırım Meselesi* adlı yazısıyla Nuri Kavak, *Kırım Tarihinin Bilinmeyen Bir Sürgün Hikâyesi: Kırımlı Urumlar* adlı yazısıyla Yonca İldeş, *2014’ten Günümüze Uluslararası Hukuk Açısından Kırım Sorunu* yazısıyla Fatma Taşdemir ile Adem Özer yer almaktadır.

Sürgün ve Kırım Tatar Millî Hareketi adlı II. Bölüm’de sürgünde Kırım Tatarlarının Millî Hareketi’nin tarihsel süreci ve bu süreç esnasında öne çıkan yerler, olaylar ve kişiler detaylı bir biçimde ortaya konmuştur. Bu bölümde *Sürgünde Gelişen Millî Hareket Hakkında Bazı Mülahazalar* adlı yazısıyla Filiz Tutku Aydın, *Mustafa Kırımoğlu ve Kırım Tatarlarının Millî Hareketi* yazısıyla Kemal Özcan, *Kırımlı Kadınların Millî Hareket Dâhilindeki Görevleri ve Mustafa Kırımoğlu’na Verdikleri Destek* yazısıyla Hande Gündüz, *Nesillerin Tesis Ettiği Ülkü Birliği: Kırım Davası* yazısıyla Kamelya Tekne, *Romanya’daki Kırım Tatarlarında Millî Bilinç ve Mustafa Kırımoğlu* yazısıyla Metin Ömer, *Kıbrıs Davası ve Mustafa Kırımoğlu* yazısıyla Ulvi Keser yer almaktadır.

Tanıyanların Gözünden Mustafa Kırımoğlu’nun Hayatı ve Siyasi Mücadelesi adlı III. Bölüm Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu’nun hayatı başta olmak üzere siyasi mücadelesi ile ilgili yazıları da içermektedir. Bölüm içerisinde “Kırımoğlu ile şahsen tanışan ve/ya çalışan kişiler hem Kırım Tatar Millî Hareketi ve hem de Kırımoğlu ile ilgili duygu ve düşüncelerinden, gözlemledikleri kişisel özelliklerinden ve hatıralarından bahsetmişlerdir” (Zorbay ed., 2025: 12). Söz konusu bölümde *Ana Hatlarıyla Mustafa Kırımoğlu’nun Hayatı* yazısıyla Taner Zorbay, *Kutadgu Bilig’de Tasvir Edilen Bey Örneği: Mustafa Aga* yazısıyla Enver Aydoğan, *Yılmazlık Simgesi* yazısıyla Tamila Taşeva, *Kırım Tatar Halkının Lideri: Mustafa Kırımoğlu* yazısıyla Gayana Yüksel, “*Ben Bu Yoldan Sapmam*” yazısıyla Vasfiye Hairova, *Millî Hareket Uğrunda* yazısıyla Bekir Mamut, *Gazetemizin İsim Babası* yazısıyla Şevket Kaybullayev, *Mustafa Hakkında* yazısıyla İlmi Ümer, *Dergimize Fatiha Vermişti* yazısıyla Alemhan Sarı, *Herkesin Fikrini Sabırla Dinleyen Lider* yazısıyla Arsen Alçikov, *Umudun Adı* yazısıyla Serra Menekay, *Meydanların Adamı* yazısıyla Yakup Ömeroğlu, *Mustafa Kırımoğlu* yazısıyla Kemal Özpınar, *İşgal ve Sonrasında Kırımoğlu* yazısıyla Gönül Şamilkızı, *Hatıralar* yazısıyla Celal İçten, *Halkın Yolunu Aydınlatan Meşale* yazısıyla Mükremin Şahin yer almaktadır.

IV. Bölüm *Mülakatlar*’dan oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan yazılar, “Kırımoğlu ile şahsen tanışan ve/veya teşrikimesaisi olan kişilerle yapılan mülakatlardan oluşmaktadır.” (Zorbay ed., 2025: 12). Söz konusu bölümde *Mustafa Kırımoğlu, Refat Çubarov, Tamila Taşeva, Emine Ceppar, Gayana Yüksel ve Eskender Bariyev* ile yapılan mülakatlar yer almaktadır.

V. Bölüm’de ise *Albüm* yer almaktadır. Albüm içerisinde Mustafa Kırımoğlu’nun ailesi, çocukluğu, yakın çevresi ile ilgili fotoğrafları vardır. Bununla beraber Özbekistan, Moskova, Yakutistan, Almanya, ABD, Kazan, Türkiye, Kıbrıs, Kiev, Kırım gibi çeşitli coğrafyalarda bulunduğu esnada çekilmiş fotoğrafları bulunmaktadır. Ayrıca, çeşitli siyasi isimlerle bir araya gelen Kırımoğlu’nun albümünde, bu isimleri de görmek mümkün olmakla birlikte, hayatını etkileyen hapisane günleri, mitingler, kurultaylar, toplantılar, ziyaretler, Kırım Tatar Meclisi’nde çekilmiş fotoğrafları da mevcuttur.

Vatana Adanmış Ömür: Mustafa Kırımoğlu adlı eserin tamamına YTB Dijital Kültür Platformu'nda, YTB Yayınları-Anma/Armağan Eserler kısmından ulaşılabilir. Eserin oluşmasına katkı sağlayan tüm bölüm yazarlarına ve kitabın çıkmasını sağlayan YTB'ye çok teşekkür eder, nice eserleri bizlerle kavuşturmalarını dileriz. 80. Yaşına özel bir anma eser oluşturulan yolbaşımız Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu'na ise, nice sağlıklı ömürler dileyerek, Kırım'ın özgürlüğüne kavuştuğu günleri de görmesini temenni ederiz.

Kaynakça

- Demir, N., Gül, O. K. (2019). *Türklüğe Adanmış Bir Ömür: Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Karatay, Z. (2019). *Kırımoğlu-Bir Halkın Mücadelesi*. İstanbul: Dinç Ofset Matbaacılık.
- Ükten, Y. D. (2023) “Kırım Bağımsızlık Mücadelesinin Efsanevi Önderi: Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu”. *Son Bozkurt Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu Armağanı*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Zorbay T. (2025). *Vatana Adanmış Ömür: Mustafa Kırımoğlu*. Ankara: YTB Yayınları: 64 Anma Armağan Eserler Dizisi.

